

Meddig volt *A Hét* segédszerkesztője Cholnoky Viktor? Ismeretes, hogy Cholnoky Viktor egy ideig *A Hét* segédszerkesztője volt. *Beszélgetések* című kötetében a szerkesztői életrajzi jegyzet, amelynek információi nyilvánvalóan magától Cholnokytól valók, egyebek közt ezt írja erről: „Politikai, társadalmi és tudományt népszerűsítő cikkei, továbbá novellái, most leginkább csak a »Pesti Napló« és »A Hét« hasábjain jelennek meg. »A Hét«-nek is utóbb segédszerkesztője volt egy darabig.”¹ Ez az adat azonban, noha nyilvánvalóan hiteles, meglehetősen enigmatikus. Sem a kezdő időpontot, sem a segédszerkesztői munka befejezésének dátumát nem adja meg – annyi csak a bizonyos, hogy az életrajzi jegyzet megszületésekor, 1910-ben Cholnoky már nem volt *A Hét* szerkesztője.

Hogy mikortól állt *A Hét* alkalmazásában, hozzávetőlegesen megmondható. Írásai 1903–1904 körül kezdtek fölteni a lap hasábjain; valószínű tehát, hogy ezt követően, a *Pesti Napló* segédszerkesztői székéből föllálva, 1905 elején kezdetett el szerkesztőként dolgozni Kiss József lapjánál. (Öccse, László emlékezéséből² tudható, hogy ez az együttműködés, a „reciprok Gulliver” teremtette szerkesztőségi légkör ösztönzően hatott Cholnokyra, szerkesztői tapasztalatai pedig jól jöhettek Kissnek.) Nyitott kérdés azonban, hogy miért, mikor s hogyan maradt abba *A Hémmel* való szerkesztősködése? Ezt sajnos most sem tudjuk megmondani, de előkerült egy levél, amely bevilágít a szerkesztőség belső ügyeibe, s közelebb visz a válaszhoz. A debreceni egyetemi könyvtár kéziratára őrzi Kiss Józsefnek egy levelét,³ amelyet éppen e tárgykörben írt Cholnokynak:

„Kedd.

Kedves barátom!

Én nem tartom kompatibilisnek, hogy Ön *A Hét* segédszerkesztője az Új Időkbe ír távollétemben. Végre az Ön állása bizalmi állás és ha Wolfner Farkas Pál úr Önt lekányazza, még nem következik belőle, hogy Önnek kötélnek kell állania. Ha Herczeg Ferencz úr Pesten volna, egy kis szerelmes levelet küldtem volna neki; Wolfner Farkas Pál urat azonban nem óhajtom ezzel megtisztelni. Azt majd *A Hét* hasábjain meg fogom tanítani a becestelen verseny következményeire.

Noha beteg és magammal tehetetlen vagyok, mégis haza fogok menni. Talán csak nem csapta el Pap Mariskát? Vagy az is az Új Időkhöz pártolt át?

Szíves sorait várva várom.

Híve

Kiss József”

A levélnek megmaradt a borítékja is, amelyen ez áll: „Nagyságos / Cholnoky Viktor urnak / Budapes-ten.” A címzésből egyértelmű, hogy a levelet küldönc vitte el a címzetthez, azaz nem posta kézbesítette. Ezt a tényt most sajnálhatjuk, mert a keltezetlen levél datálása így, feladási és érkezési postabélyegző híján nyitva marad. A datálást csak a tartalmi utalások alapján lehet (s kell) megkísérelnünk.

Mit tudunk? Pap Mariska, aki az egyik Kiss fiú, Ottó szerelme is volt, tehát félig-meddig a családhoz tartozott, ekkor még élt. (1911-ben halt meg.) Ennél fontosabb információ, hogy Cholnoky és Kiss konfliktusa Cholnokynak a konkurens *Új Időkben* való szerepvállalása miatt következett be. Nos, tudjuk, hogy Cholnoky 1907 nyarán kezdett el dolgozni az *Új Idők*nek. Augusztus 4-én *A Patrie*, augusztus 25-én a *Caniculus orion...*, szeptember 22-én *A nyugat keletje*, október 6-án *A krematórium*, december 15-én az *Új pogányság* című cikke jelent meg Herczeg Ferenc lapjában. Ez az adatsor két

¹ [GÖMÖRI Jenő]: *Cholnoky Viktor*. In: *Cholnoky Viktor: Beszélgetések*. Bp. 1910. Politzer Zsigmond és fia, 3.

² CHOLNOKY László: *Cholnoky Viktor*. = *Nyugat* 1917. 7. sz.

³ Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, kéziratár Ms 32/544. A levélre Juha Enikő hívta föl figyelmemet.

következtetés levonását is megengedi. Az egyik: Kiss József levele valószínűleg az augusztus 4-i szám ismeretében, talán 6-án (esetleg a következő kedden, 13-án) született meg. Azaz ekkor pattanhatott ki a bizalmi kérdés a tulajdonos-főszerkesztő és segédszerkesztője között. A másik: augusztus 4-e (s Kiss levele) után Cholnoky további cikkeket közölt az *Új Idők*ben. Ez arra vall, hogy nem fogadta meg Kiss intését, nem állt el az *Új Idők*kel való együttműködéstől. A segédszerkesztői posztról való lemondását/leváltását e feszültség alapozhatta meg.

A konfliktust tulajdonos-főszerkesztő és segédszerkesztője között csak erősíthette, hogy Pap Mariska, aki a jelek szerint ez időben *A Hét* belmunkatársa, azaz a szerkesztőség tagja is volt, augusztus 12-én levelet írt Kiss Józsefnek, s ebben a levelében – egyéb mondanivalója mellett – Cholnokyra is panaszkodott.⁴ „Igen nehezen várom, hogy Uram hazajöjjön – írta ekkor Kissnek. – Cholnokyval nem jó dolgozni. Talán szerénytelenség, hogy én, zöld csemete, hozzászólok ilyen érdemes dolgokhoz, de bizony szegény Cholnokyan én mindent látok, csak az ideális szerkesztőt nem! Valami rumos egykedvűség, nehéz gój álmodás ül szegény Héten mióta ő dajkálja. Igaz, hogy ő nagyon lelkiismeretes és óvatos, de több semmi! Sok fiatal tűz kéne ide, ötlet, sok ötlet, leleményesség, lótas-futás és főképp ambíció, ambíció! Ön, jó Uram, csak Ön gyógyuljon meg hamar és jöjjön vissza, -- a régi erőben!” Pap Mariska e beszámolója bizonyosan nem erősítette Cholnoky pozícióját.

A segédszerkesztői posztól való megváltását mégis, úgy tetszik, nem ezek a feszültségek önmagukban, hanem egészségi állapota megromlása tették szükségessé. Sánta Gábor figyelt föl rá, hogy 1908 tavaszán Cholnoky súlyosan megbetegedett: „A Hét-beli publikálás létkérdés volt számára. Ennek szüneteltetése tehát csakis betegség esetén képzelhető el. Márpedig a lapban 1908. március 8-a és május 10-e között csupán egyetlen elbeszélése jelent meg; az is utánközlés volt.”⁵ Cholnoky ekkor, Sánta föltételezése szerint, kiütéses tifuszban szenvedett.⁶ A betegség pontos meghatározása vitakérdés lehet, az azonban nem, hogy Cholnoky ekkor csakugyan munkaképtelen volt. Ő maga írta Molnár Ferencnek, hogy betegsége miatt eredeti munka írására képtelen, csak fordítani tud.⁷ Kiss József ekkor, 1908 márciusában dönthetett úgy, hogy Cholnoky helyére új segédszerkesztőt keres.

Ami tény: Wallesz Jenő 1908-tól volt *A Hét* segédszerkesztője. Cholnokynak az *Új Idők*ben való publikálásai, majd betegsége és Wallesz szerepvállalása tehát illeszkednek egymáshoz, s magyarázzák a váltást.

Cholnoky azonban, fölgyógyulva, ezt követően is, egészen haláláig megmaradt *A Hét* egyik legtöbbet dolgozó, legtermékenyebb munkatársának.

LENGYEL ANDRÁS

⁴ Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattára, jelzet nélkül. (Gy. n. sz.: 2008/29/34/1.) A levél borítékjából kiderül, Kiss József ekkor Balatonfüreden tartózkodott, a Réevillában.

⁵ SÁNTA GÁBOR: *Cholnoky Viktor és a magyar Shakespeare-kultusz*. = Irodalomtörténeti Közlemények (98.) 1994. 521–537. 536.

⁶ SÁNTA: *i. m.* (5. jegyzet) 536.

⁷ SÁNTA: *i. m.* (5. jegyzet) 535.